

HIV ennetus läbi seksuaalkasvatuse: saavutused ja väljakutsed

Aljona Kurbatova

Tervise Arengu Instituut
Nakkushaiguste ja
narkomaania ennetamise osakond

19. november 2009, Tallinn

Sissejuhatuseks ...

Valdav osa HIV-nakkuse juhtudest on avastatud 15–24-aastaste noorte seas ning registreeritud andmete põhjal on Eestis antud vanusrühmast 2% nakatunud.

Riiklik poliitika

- **1992** – HIV/AIDSi ennetamise riiklik programm
- **1997** – HIV/AIDS ja teiste sugulisel teel levivate haiguste ennetamise riiklik arengukava aastani 2001
- **2002** – HIV/AIDS-i ennetamise riiklik programm 2002-2006
- **2006** – Riiklik HIV ja AIDS-i strateegia aastani 2015

Meie eesmärgid 1997 (HIV/AIDS ja teiste sugulisel teel levivate haiguste ennetamise riiklik arengukava aastani 2001)

- 4.1.1. HIV/AIDSi ja STLN käsitleva õppeprogrammi väljatöötamine ja rakendamine üldhariduskoolides
Sotsiaalministeerium
Haridusministeerium 1998 – 1999
- 4.1.2. Koostöös Tallinna Pedagoogikaülikooliga tervisekasvatuse õpetajate koolitamine HIV/AIDS-i ja STLN ennetamise alal
Sotsiaalministeerium
Haridusministeerium 1998 - 2001
- 4.1.3. “Peer education” ehk “Noored noortele” põhimõtte järgi koolinoortest ja Eesti Punase Risti noortest asjatundjate koolitamine
Sotsiaalministeerium
Haridusministeerium 1998 - 1999

Meie eesmärgid 2006 (Riiklik HIV ja AIDSi strateegia aastani 2015):

- **SE2-M1.** Rakendada haridussüsteemis (õppekavades, õpetajate põhi- ja täiendkoolituses, õppevahendite koostamisel, kooli keskkonnas) Maailma Terviseorganisatsiooni poolt tunnustatud tervisekasvatuse kvaliteedistandardeid, pöörates erilist tähelepanu HIV leviku ennetamisele ja eluoskuste õpetamisele kõikides vanuseastmetes ning viia läbi ka tervisekasvatuse efektiivsuse perioodiline hindamine. Tagada, et õpetajakoolituse õppekavadesse oleksid integreeritud HIVga seotud häbimärgistamise ja diskrimineerimise küsimused.
- **SE2-M2.** Laiendada riskivalt käituvate ja enim haavatavate noorte seas seksuaal- ja reproduktiivtervise ja HIV ja AIDSi-alast ennetustegevust ning eluoskuste õpetust, kaasates ennetustegevusse riskivalt käituvate ja enimhaavatavate noortega töötavaid organisatsioone.
- **SE2-M3.** Töötada välja noortelt-noortele koolituse standardid ja luua üle-eestiline noortelt-noortele seksuaalkasvatuse võrgustik. Erilist tähelepanu pöörata noored noortele väljatöö võrgustiku arendamisele, et jõuda enam ka koolist väljalangenud noorteni. Kaasata noori endid ennetustegevuste väljaarendamisse ja elluviimisse.

Meie põhimõtted 2006 (Riiklik HIV ja AIDSi strateegia aastani 2015):

- Noorte tervisekäitumise kujundamiseks tuleb rakendada eluuskuste kontseptsiooni (2002. aasta riikliku õppekava sõnastuses *sotsiaalsed toimetulekuuskused*), mis on suunatud motivatsiooni mõjutamisele ja hõlmab vääruskumuste ehk müütide ning väärtushinnangute selgitamist ja enesehinnangu parandamist-kujundamist. Oluline on ka julgustada noori seksuaalelu algust edasi lükkama sotsiaalse küpsuse ikka jõudmiseni ning juhusuhteid ja partnerite paljusust vältima.
- Haridussüsteemis tuleb HIV leviku ennetamise teema kaudu süsteemselt õpetada järgmisi eluuskusi: probleemide lahendamist, eakaaslaste surve ületamist, tunnete juhtimist/mõistmist, nende sõnalist ja mittesõnalist väljendamist ning otsuste langetamist. Õpetada tuleb ka terve lähedussuhte loomiseks vajalikke suhtlemisuskusi. Oskuste õpetamise kõrval on tähtis nakatumise riskidest informeerituse suurendamine, riskide vältimise oskuste õpetus ja tervist toetava suhtumise arendamine.

Millest me alustasime?

- “Hirmutamine” – HIV on ohtlik ning peaaegu alati surmaga lõppev terviseprobleem.
- “Harimine” – keskendumine faktiteadmiste edasiandmisele ehk seletamisele, mis on HIV ja AIDS, kuidas levib/ei levi. Korraga taheti õpilastele anda kogu info ning sõnad “HIV” ja “AIDS” olid muutumas taustamüraks.
- Terviklik lähenemine – HIV ei ole võimalik käsitleda eraldiseisva nähtusena. See on teema, mida tuleb käsitleda võrdselt paljude teistega seksuaalkasvatuse ja sotsiaalsete toimetulekuoskuste õpetamise raames.

Mis on viimastel aastatel tehtud riigieelarvelistest vahenditest?

- Eestis keskendus noortele suunatud ennetustöö valdavalt noorte teavitamisele ja hoiakute kujundamisele koolituste, noored-noortele tegevuste ning kampaaniate kaudu.
- Toimus metoodiliste materjalide väljatöötamine, millest esiletõstmist väärrib “Seksuaalkasvatus. II ja III kooliaste”.
- TAI eestvedamisel toimus pidev õpetajate ja teiste haridustöötajate koolitamine, keskmiselt 130 inimest aastas (2006-2008).

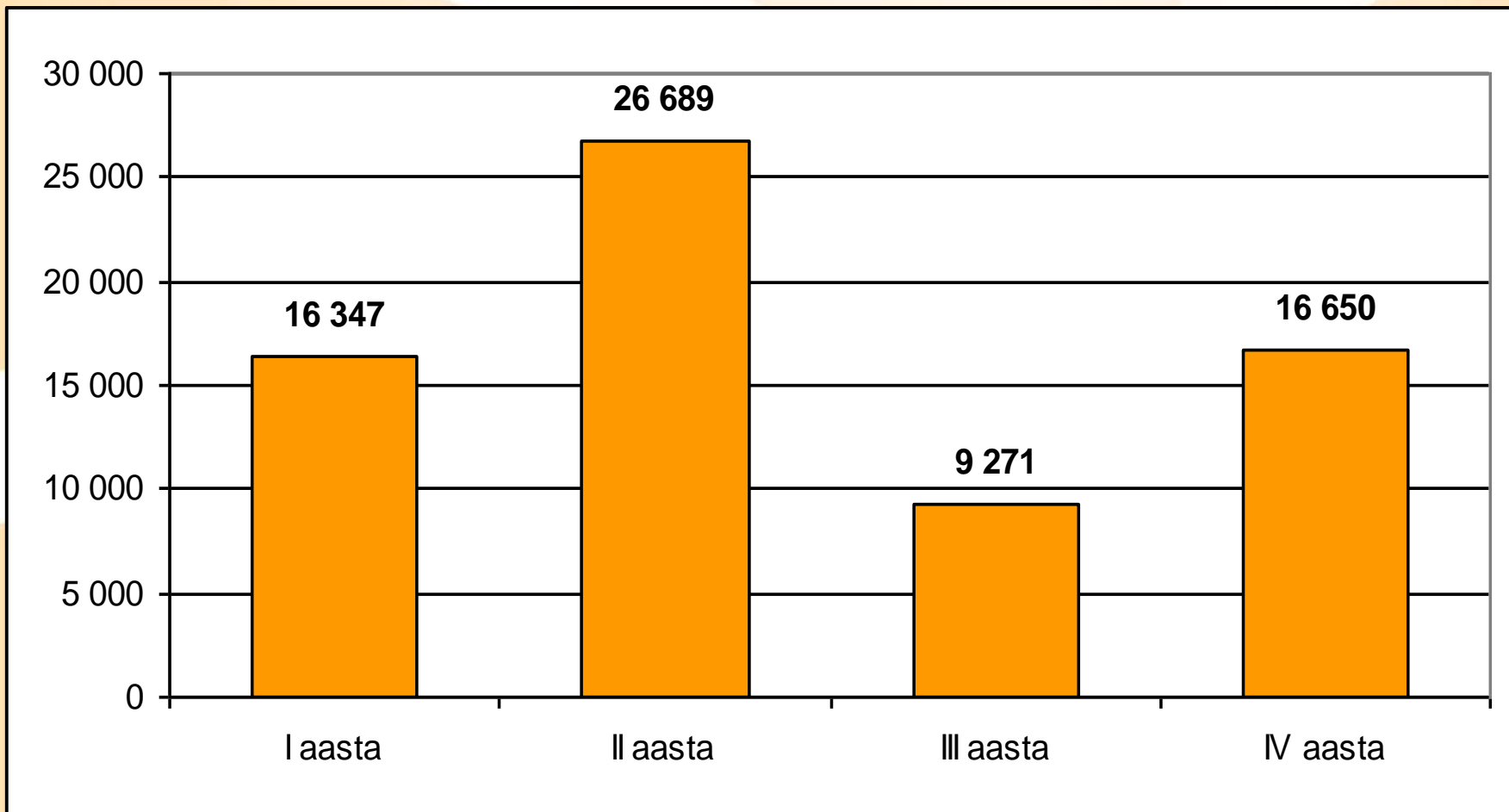

Töömahu suurendamine välistoetuste abil ...

Kooliõpilaste koolitamine Global Fundi Eesti programmi raames 2003-2007

- Koolituseks oli HIV-nakkuse leviku ja turvaseksi teemaline faktiteadmisi edastav loeng (1,5 tundi) kombineeritud diskussiooni, praktiliste harjutuste ja mängudega noorte teadmiste ja oskuste suurendamiseks ning hoiakute kujundamiseks. Koolituse käigus õpiti ka peenisemulaaži abil kondoomi kasutama.
- Nelja aasta jooksul koolitati kokku 68 957 kooliõpilast. 42% koolitustest toimusid Harjumaaal, 33% Ida-Virumaaal ning 25% mujal Eestis.

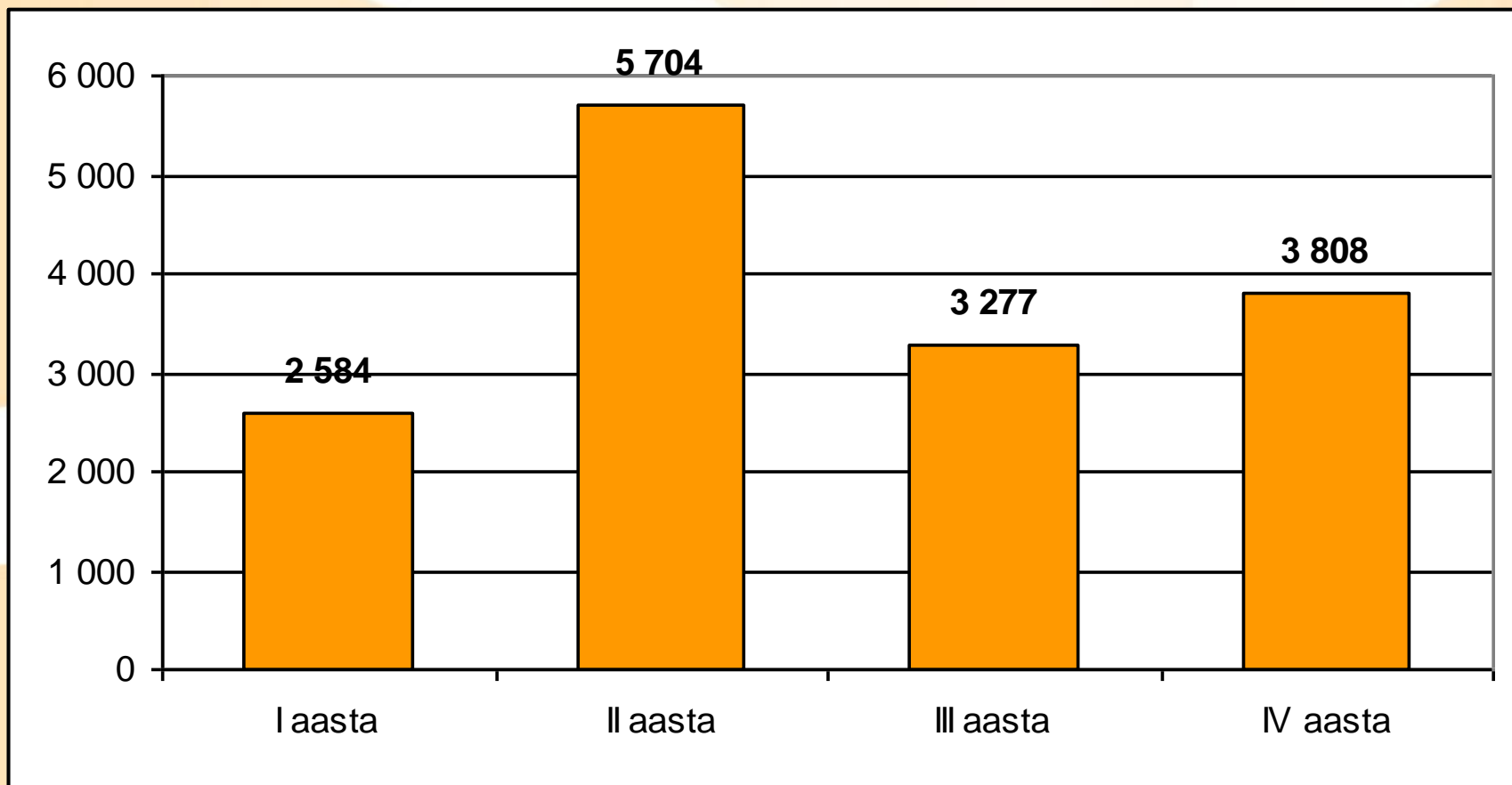

Kutsekoolide õpilaste koolitamine Global Fundi Eesti programmi raames 2003-2007

- Ühe grupi koolitus kestis 3 tundi ning kajastatavad teemad olid: HIV/AIDS ja sugulisel teel levivad haigused, turvalisema seksuaalkäitumise õpetamine, sotsiaalsed tegevused ja oskused riskikäitumise vähendamiseks. Loengulist vormis info edastust kombineeriti rühmatöö, harjutuste ja diskussioonidega.
- Kogu programmi jooksul koolitati kokku 15 373 kutsekoolide õpilast. 49% koolitustest toimusid Harjumaal, 42% Ida-Virumaal ning 9% mujal Eestis.

Noored-noortele ennetustöö Global Fundi Eesti programmi raames 2003-2007

- Esimeses etapis edastati koolituse kaudu teadmisi HIV/AIDS-i, STLI-de, kaitsevahendite, turvaseksi ja uimastite kasutamise ohtude kohta ning õpetati noored-noortele nõustamismetoodikat. Kokku läbisid koolituse 441 noort.
- Teises etapis oli koolituse läbinud noored-noortele koolitajate põhiülesandeks saada kontakti omasuguste noortega selleks, et diskuteerida HIV/AIDS-i, turvaseksi ja sellega seotud teemadel ning anda teistele noortele uusi teadmisi. 2007. aasta lõpus kuulus kolme toetatud organisatsiooni noored-noortele koolitajate võrgustikku 278 inimest ning programmi teisel perioodil toimus 28 071 ennetustöö kontakti omasuguste noortega.

Milline on olukord praegu ... Uurimuse „HIV-i teemaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas 2007” põhjal

- Noored teavad HIV-i levikuteedest ja kondoomi kasutamise vajalikkusest, kuid praktikas ei osata seda alati saavutada.
- Kondoomi kasutamist soodustavad ettevalmistavad tegevused jäävad osadel noortel tegemata.
- Käitumist mõjutavad paljud tegurid (sotsiaalse riski tunnetamine, soostereotüübid, motivatsioon) ning üksnes teadmiste suurendamisest ei piisa.
- Püsipartnerit usaldatakse kontrollimata.

Milline on olukord praegu...väljavõtteid noortega tehtud intervjuudest ...

Kaitsevahenditest rääkides:

- *16-18mEL2: Võtta asja mõistusega. See eeldab head partnerit või tablette või mis iganes ja ikkagi kasutada kummi ja selle juures teada, kas ta on Ida-Virumaalt. Ühesõnaga, võtta asja mõistusega, see on turvaseks!*
- *19-24nMT1: Võib ka ilma igasuguste vahenditeta. Peab ainult partneris kindel olema, et midagi hirmsat ei juhtu.*

Kondoomide kasutamisest ...

- *16-18mET2: Oleneb suhtest tegelikult. Võib olla juhusuhtes sul ei olegi seda kartust, et sa tead, et ta jääb rasedaks. Okei, sa tead, et su laps on kusagil võib olla. Et mingi poemüüjaga või nii. Okei, see pole veel nii hull. Aga kui sa oled just tüdrukuga koos ja sa tead, et see laps sündis ja siis. Et mingi teatud kindlus.*
- *19-24nEL2: /.../ Et see tuleb kallim, kui osta pillid. Sest kolm tükki ja 30 krooni. Ühe öö jooksul mõni teeb 6 korda, aga pilliga võib hommikuni teha, kui mees vastu peab.*

Kondoomide kasutamisest ...

- *16-18mEL1: Et kui lähed kuskile baari ja leiad tüdruku ja viid koju edasi ja siis oleks küll kasulik kasutada kondoomi, aga kui see partner on juba pool aastat olnud sama ja ta sööb kogu aeg tablette, siis pole vaja.*
- *19-24mET2: Purjus peaga, siis töötavad teised meeled ja instinktid. Siis on ikka näha, kui palju see alkohol ikka selle mõistuse ära võtab.*
- *19-24nET6: Mul üks sõber tõi hästi hea näite, et Kirde sai on ta lemmik. Et see pidi olema maailma parim sai. Ja siis ta ütles, et kondoomiga eksimine on sama hea kui Kirde saia kilekotiga koos söömine.*

Kondoomide kasutamisest ... sugudevahelised erinevused ...

- **16-18mEL2:** Eks ta ajalooliselt ole ka nii jäänud, et mees on jahimees ja naine jahitav. Et mees ostab lilled ja mees ostab kondoomid ja mees hoolitseb selle eest, et auto on. /.../ See on ju nii, et kellel nälg, sellel kahvel.
- **16-18nEL2:** Et tüdruk võib-olla ei pruugigi mõelda, et ma lähen täna peole, võib-olla seal läheb asi kaugemale. Poisid on just selle eesmärgiga. Lähevad peole, et oh, et äkki kellegi saab.
- **16-18nET1:** See on see raseduse teema. Suguhaigustest rohkem kardetakse rasedust ja rasedaks jääb ju ainult tüdruk. Poiss ütleb, et las ta olla siis rase, ega mina ei ole.

Hinnangud oma teadmistest ...

- *19-24nMT3: Ma lugesin voldikutest millised haigused on olemas. Neid on seal nii palju! Näe, HIV! Aga tegelikult on need haiguseid selline hunnik... Neid põhiasju teatakse – koolist ja mujalt. Aga kõik need muud – need, need, need – nendest miskipärast ei räägita! Kuigi ka need võivad nakatada.*
- *16-18mEL2: Keskkooli ajast on kaks tundi, võib-olla kokku kaks ja pool tundi seda teemajuttu. Siis televisioonist, internetist, kust iganes, saame samapalju juurde panna. /.../*

Hinnangud oma teadmistest ...

- *16-18mEL2: Küsimus on selles, et kui sa oled juba tööõpetuse tundides tähelepanu pööranud, siis ei ole absoluutselt vahet, kas sa teed seda tööõpetuse tunni järgi või seksuaalkasvatuse tunni järgi. Ja kui sa tead paaripõhimõtet, mis sinna juurde käib, siis on harjutamise küsimus, et kui kiiresti sa hakkama saad. /.../ No mõtle, kuidas sa vooliku mingisugusele torupritsile otsa saad.*
- *16-18nMT2: Minu vanaema näiteks mõni aeg tagasi ütles, et lähme ostame banaani ja preservatiivi ja ma õpetan sulle kuidas seda peale pannakse. See oli vaimukas ja nii siiras.*

Rohkem infot uurimuste kohta:

<http://www.tai.ee/?id=5239>

Täna tähelepanu eest!

